

Bài 16
SỰ SUY SỤP CỦA NHÀ TRẦN CUỐI THẾ KỈ XIV
(2 tiết)

Tiết 1

I - TÌNH HÌNH KINH TẾ - XÃ HỘI

I - Mục tiêu bài học

1. Về kiến thức

Bằng phương pháp phân tích, giải thích và mô tả, GV giúp HS nắm được :

– Cuối thế kỉ XIV, nền kinh tế Đại Việt bị trì trệ, đời sống của các tầng lớp nhân dân lao động – nhất là nông dân, nông nô, nô tì, rất đói khổ, xã hội rối loạn.

– Phong trào nông dân, nô tì nổ ra ở khắp nơi.

Điều đó chứng tỏ vương triều Trần đã bước vào thời kì suy sụp. Nhà Hồ thay thế nhà Trần trong hoàn cảnh đó là cần thiết. Năm được mặt tích cực và hạn chế cơ bản của cải cách Hồ Quý Ly.

2. Về tư tưởng

– Thấy được sự sa đoạ, thối nát của tầng lớp quý tộc, vương hầu cầm quyền cuối thời Trần đã gây nhiều hậu quả tai hại cho đất nước, xã hội, bởi vậy cần phải thay thế vương triều Trần để đưa đất nước phát triển.

– Có thái độ đúng đắn về phong trào khởi nghĩa nông dân, nô tì cuối thế kỉ XIV, về nhân vật lịch sử Hồ Quý Ly ; một người yêu nước, có tư tưởng cải cách để đưa đất nước, xã hội thoát khỏi cuộc khủng hoảng lúc bấy giờ.

3. Về kĩ năng

Bồi dưỡng cho HS kĩ năng so sánh, đối chiếu các sự kiện lịch sử và kĩ năng hệ thống, thống kê, sử dụng bản đồ trong khi học bài, biết đánh giá một nhân vật lịch sử.

II - Những điều cần lưu ý

Bài *Sự suy sụp của nhà Trần cuối thế kỉ XIV* được học trong 2 tiết, GV cần sắp xếp nội dung giảng dạy sao cho phù hợp với thời lượng.

Trong tiết 1, khi giảng *mục 1*, GV cần trình bày để HS nắm được các biểu hiện về sự suy sụp của nhà Trần cuối thế kỉ XIV về kinh tế, xã hội và nguyên nhân dẫn đến sự suy sụp đó (cần nhấn mạnh sự sa đoạ, bất lực của tầng lớp quý tộc Trần cầm quyền, mâu thuẫn trong nội bộ vương triều ; địa chủ, quý tộc chiếm nhiều ruộng đất, bóc lột nặng nề ; dân chúng, nhất là nông nô, nô tì, dân nghèo sống rất khổ cực, căm giận giai cấp thống trị...).

Ở *mục 2*, GV chú ý làm rõ đặc điểm của các cuộc khởi nghĩa nông dân : thành phần tham gia – chủ yếu là nông dân làng xã đói khổ lưu vong, nông nô và nô tì. Các cuộc khởi nghĩa đều nổ ra vào nửa cuối thế kỉ XIV, có cuộc khởi nghĩa, nghĩa quân đã chiếm được kinh thành Thăng Long ; *điều đó chứng tỏ xã hội thời Trần đang lâm vào tình trạng mất ổn định*. GV nên gợi ý để HS tự rút ra nguyên nhân của sự mất ổn định đó (sự thối nát, suy yếu của vương triều Trần bấy giờ).

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài học

1. Lược đồ "Khởi nghĩa nông dân nửa cuối thế kỉ XIV"

2. GV lập bảng thống kê, trên đó tóm tắt diễn biến của các cuộc khởi nghĩa nông dân và nô tì, gồm các mục : thời gian khởi nghĩa, địa bàn hoạt động của nghĩa quân, người lãnh đạo khởi nghĩa.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

Có nhiều cách, tùy sự sáng tạo của mỗi GV song dù cách nào cũng nên nhấn mạnh tầm quan trọng của bài học và giúp HS tập trung chú ý ngay từ đầu. GV có thể tham khảo đoạn mở bài sau : Vương triều Trần được thành lập từ năm 1226, sau một thời gian dài rất vững mạnh, đưa đất nước phát triển, đạt được nhiều thành tựu to lớn, nhưng từ cuối thế kỉ XIV đã bước vào thời kì suy sụp. Vậy, những biểu hiện của sự suy sụp đó là gì và những nguyên nhân nào dẫn đến sự suy sụp đó của nhà Trần ? Đây là nội dung chính của bài học hôm nay.

2. Dạy và học bài mới

Mở đầu *mục 1 – Tình hình kinh tế*, GV giảng theo nội dung trong SGK ; sau đó cho HS đọc đoạn chữ nhỏ trong SGK và dùng câu hỏi ở mục này để hướng dẫn HS nêu được những biểu hiện suy sụp của nền kinh tế và nguyên nhân dẫn đến tình trạng đó (do nhà Trần không còn quan tâm đến sản xuất nông nghiệp và đời sống của dân chúng nên mất mùa, đói kém thường xuyên xảy ra...).

Tiếp đó, GV lưu ý HS một số sự kiện được đề cập trong SGK, nêu rõ sự thoái nát của chính quyền nhà Trần vào cuối thế kỉ XIV (có thể đọc đoạn chữ nhỏ trong SGK để minh họa cho nhận định này).

Kết thúc *mục 1*, GV hướng dẫn HS trả lời câu hỏi trong SGK và chuyển sang *mục 2 - Tình hình xã hội*.

GV gợi ý để HS nêu khái quát, ngắn gọn nguyên nhân dẫn đến các cuộc khởi nghĩa (do bị áp bức, bóc lột nặng nề nên nông dân và nô tì mâu thuẫn sâu sắc với giai cấp thống trị. Họ đã vùng dậy đấu tranh).

Tiếp theo, GV sử dụng lược đồ trong SGK để trình bày diễn biến của các cuộc khởi nghĩa nông dân và nô tì ở nửa cuối thế kỉ XIV, kèm theo các bảng thống kê. Cuối bài giảng, nếu còn thời gian, GV yêu cầu một HS lên bảng, dựa vào lược đồ trình bày vắn tắt diễn biến các cuộc khởi nghĩa.

** Sơ kết bài học*

GV chốt lại những kiến thức cơ bản đã giảng ở các mục.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– *Câu 1*, HS cần nêu được những nét chính về tình hình kinh tế – xã hội nước ta ở nửa sau thế kỉ XIV.

– *Câu 2*, hướng dẫn HS tự rút ra nhận xét sau : từ nửa cuối thế kỉ XIV, vương triều Trần đã suy sụp dần và sụp đổ hoàn toàn vào cuối thế kỉ XIV, đưa đến sự thành lập nhà Hồ năm 1400.

– *Với câu hỏi 3*, GV gợi ý để HS tự rút ra nhận xét về sự bùng nổ các cuộc khởi nghĩa nông dân và nô tì vào nửa cuối thế kỉ XIV. "Sự bùng nổ các cuộc khởi nghĩa nông dân và nô tì thời kì này đã thể hiện điều gì ?" (do mâu thuẫn gay gắt giữa giai cấp thống trị với nông dân, nông nô và nô tì) và "Vì sao có mâu thuẫn đó ?" (do nhà nước không còn quan tâm đến sản xuất nông nghiệp và đời sống nhân dân, chỉ lao vào con đường ăn chơi sa đọa ; quý tộc, vương hầu, địa chủ ra sức bao chiếm ruộng đất, bóc lột nông dân, nông nô và nô tì ; do vậy, đời sống của họ rất cực khổ).

V - Tài liệu tham khảo

Để có nhận thức khái quát về xã hội Đại Việt ở cuối thế kỉ XIV, GV có thể tham khảo đoạn trích sau :

"... Xã hội Đại Việt cuối thế kỉ XIV đang lâm vào một cuộc khủng hoảng sâu sắc : chính quyền suy yếu, bọn nịnh thần chuyên quyền, dòng họ thống trị phân tán, sa đọa. Kinh tế nông nghiệp sa sút nghiêm trọng đã dẫn đến chỗ nông dân nghèo, gia nô, nô tì nổi dậy chống đối hay bỏ trốn. Triều đình rối ren, tài chính kiệt quệ. Đã thế, Đại Việt lại đứng trước nguy cơ một cuộc ngoại xâm ngày càng đến gần. Bên trong khủng hoảng, giặc ngoài đe dọa, đó là những tiền đề dẫn đến cuộc cải cách của Hồ Quý Ly".

(Dẫn theo *Đại cương lịch sử Việt Nam*, Tập I, Sdd, tr.251)